

สุนทรียศาสตร์ในนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่

Aesthetics in Lyrical Phukhaothong Poetry (Niras) of Sundrabhu

ชญลักษณ์ อารยทานนท์ และ พระมหาพจน์ สุวโจ

Thanyalak Arayatanon and Phramaha Phocana Suvaco

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Graduated School, Mahamakut Buddhist University

Corresponding Author's Email: thanyalak.nim11@gmail.com

Received: 19/09/2021, Revised: 08/02/2022, Accepted: 04/04/2022

บทคัดย่อ

บทความสุนทรียศาสตร์ในนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่มีวัตถุประสงค์ได้แก่ 1) เพื่อศึกษาสุนทรียศาสตร์ 2) เพื่อศึกษาวรรณกรรมประเภทนิราศ 3) เพื่อศึกษาสุนทรียศาสตร์ในนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่ ผลการศึกษาพบว่า สุนทรียศาสตร์เป็นปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยเรื่องความงาม ศาสตร์ที่เรียกกันทั่วไปว่าความงามเกิดขึ้นตามธรรมชาติ และมนุษย์สร้างขึ้นในงานศิลปะทุกสาขา สามารถพบเห็นความงามแง่มุมต่าง ๆ ในวรรณกรรมประเภทนิราศที่เป็นพรรณนาโวหาร ตามหลักสุนทรียศาสตร์ โดยเฉพาะด้านพุทธปรัชญาพบว่า มีการสอดแทรกแฝงไปด้วยหลักการดำเนินชีวิตที่อาศัยปัญญาจากหลักธรรมเช่น ไตรลักษณ์ หลักกรรม อธิษฐานธรรม 4 สัมมาวาจา ธรรมทำให้งาม 2 การไม่คบคนพาล ศีล 5 โลกธรรม 8 ความกตัญญูกตเวที ทั้งนี้ยังพบว่าในนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่แสดงสุนทรียศาสตร์ในด้านวรรณศิลป์ สัมผัสสระ สัมผัสอักษร แสดงวิถีการดำเนินชีวิตไปถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม สะท้อนอัตลักษณ์ของสังคมไทยอย่างงดงาม ยังให้ข้อคิดและคติธรรมตามหลักพระพุทธศาสนาที่สามารถนำไปใช้ใน ชีวิต

คำสำคัญ: 1. สุนทรียศาสตร์, 2. นิราศ, 3. สุนทรภู่

ABSTRACT

The objectives of articles aesthetics in Lyrical Phukhaothong Poetry (Niras) of Sundrabhu were 1) to study aesthetics 2) to study literature in Niras genre 3) to study aesthetics on Lyrical Phukhaothong Poetry (Niras) of Sundrabhu. The results of the study found that aesthetics is a branch of philosophy dealing with beauty. The science

commonly referred to as beauty comes naturally and created by humans in every field of art can see different aspects of beauty in the literary genre of Niras. That is rhetorical descriptive aesthetics especially in Buddhist philosophy, found that; there is an interpolation with the principles of living a life that relies on wisdom from dharma principles such as the Trinity, the principle of karma, the 4 Dhamma prayer, the 2 Dharma that makes it beautiful, Not dating a bully, the 5 virtues, the 8 Lokadhamma, and the gratitude. In addition, it was found that Lyrical Phukhaothong Poetry (Niras) of Sundrabhu exhibited aesthetics in literature, touching the vowel, touching the letters, and showing the way of life to the traditions and culture. So that reflects the identity of Thai society beautifully. It also provides insights and Dhamma according to Buddhist principles that can be applied in life.

Keyword: 1. Aesthetics, 2. Lyrical Poetry, 3. Sundrabhu

1. บทนำ

สุนทรียศาสตร์เป็นปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยเรื่องความงาม เกิดขึ้นตามธรรมชาติทั่วไปและมีในงานศิลปะทุกสาขา มนุษย์ต่างก็ยอมรับว่า ความงามมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต เพราะความงามเป็นความรู้สึกจากการรับรู้ของมนุษย์ เกิดความรู้สึกในทิศทางที่ดีของอารมณ์ ทำให้รู้สึกปิติ ชำมชื่น อิ่มเอิบ เบิกบานใจ ยินดี เพลิดเพลิน สุนทรียะตามทัศนะพุทธปรัชญา เรื่องความงามที่ปรากฏอยู่ในพระสูตรต่าง ๆ ถือว่าเป็นความงามที่แท้จริง เมื่อผู้ปฏิบัติตามหลักธรรมของพระพุทธองค์ จะพบกับความงามที่เป็นไปเพื่อความพ้นทุกข์ เพื่อการดับกิเลส และเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตสำหรับผู้ต้องการเข้าถึงความงามที่แท้จริงได้

นิราศภูเขาทองเป็นงานประพันธ์ของสุนทรภู์ ซึ่งเป็นกวีเอกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ประพันธ์ขณะบวชเป็นพระภิกษุถือเป็นแบบอย่างแตงนิราศกันต่อมา ถือเป็นวรรณกรรมมีคุณค่าความงามด้านวรรณศิลป์และคุณค่าต่อสังคม ให้อรรถรสและความบันเทิงรวมถึงความรู้ต่างๆ เป็นการบันทึกประวัติศาสตร์โดยสะท้อนวิถีการดำเนินชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม คติชนและสถานที่ตลอดเส้นทางเดินทาง ทั้งยังแสดงความงามของหลักพุทธปรัชญาโดยสอดแทรก ให้ข้อคิดและคติธรรมตามหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่สามารถนำไปใช้ในวิถีชีวิตของคนปัจจุบันเพื่อพัฒนาชีวิตให้มีระเบียบเรียบร้อยและสงบสุข ด้วยเหตุนี้ ผู้เขียนเห็นว่าหากมีการศึกษาสุนทรียศาสตร์ในนิราศภูเขาทอง น่าจะเป็นประโยชน์ต่อวงวิชาการ โดยเฉพาะความเด่นชัดด้านสุนทรียศาสตร์

2. ศึกษาสุนทรียศาสตร์

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายสุนทรียศาสตร์ไว้ว่า “สุนทรียศาสตร์” เป็นปรัชญาสาขาหนึ่งที่ว่าด้วยความงาม และสิ่งที่งามในธรรมชาติหรือศิลปะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542) สุนทรียศาสตร์ มาจากคำศัพท์ว่า สุนทรียะ+ศาสตร์ “สุนทรียะ” แปลว่า ดี งาม สุนทรียศาสตร์ จึงมีความหมายตามรากศัพท์ว่า วิชาว่าด้วยความงาม ผู้บัญญัติศัพท์ต้องการใช้แปลภาษาอังกฤษว่า Aesthetics มาจากศัพท์ภาษากรีกว่า Aistheticos ซึ่งเป็นคำคุณศัพท์และกริยาใช้คำว่า Aisthanomai แปลว่า รู้ด้วยผัสสะ (To perceive) (สมเกียรติ ตั้งนโม, 2534) สุนทรียศาสตร์ คือการค้นคว้าความหมายของความพึงพอใจในความงาม (สุนทรียะ) ว่ามีลักษณะหรือคุณสมบัติของความงาม เกิดจากวัตถุวิสัยหรือจิตวิสัย (ปรนัยนิยมหรืออัตถนิยม) เป็นการศึกษาเชิงปรัชญาว่าด้วยเรื่องความงามนั้นเกิดขึ้นที่ตัววัตถุ นั้นเอง หรือเกิดจากบุคคล เป็นผู้ให้ความพึงพอใจสร้างความงามขึ้นมา สุนทรียศาสตร์ คือศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องสุนทรียภาพ หรือสิ่งที่เรียกกันทั่วไปว่าความงาม โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นในงานศิลปะทุกสาขา พร้อมกับสืบค้นและค้นหามาตรการในการประเมินคุณค่าเพื่อการตัดสิน สุนทรียศาสตร์ คือหลักแห่งรสนิยมและปรัชญาศิลปะ แนวคิดนี้เชื่อว่ารสนิยมของศิลปินย่อมปรากฏในผลงาน ผู้ชมที่พึงพอใจได้ก็ต้องมีรสนิยมใกล้เคียงกัน สุนทรียศาสตร์ คือศาสตร์ที่ทำการสืบค้น ค้นหา สร้างกฎเกณฑ์ เป็นหลักการหรือทฤษฎี สุนทรียภาพ มีบางทัศนะเชื่อว่า หลักสุนทรียภาพสากลน่าจะมีอยู่จริง สุนทรียศาสตร์ คือ การศึกษาถึงปรัชญาของสุนทรียภาพสูงสุด เช่น งานศิลปะที่มีคุณค่าระดับจิตรศิลป์กับศิลปินผู้สร้างสรรค์ เพื่อค้นหาแนวคิด หลักการที่มีคุณลักษณะพิเศษ สุนทรียศาสตร์ เป็นปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยเรื่องความงาม สิ่งทีงามในงานศิลปะและธรรมชาติ โดยศึกษาถึงประสบการณ์เชิงสุนทรียภาพ (AestheticsExperience) คุณค่าทางสุนทรียภาพ ค้นหามาตรฐานการตัดสินเชิงสุนทรียภาพและเจตคติทางสุนทรียภาพ (AestheticsAttitude) (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2556) สอดคล้องกับ ไสริจจ์ หงศ์ลดารมภ์ ได้กล่าวว่า สาขาที่พูดถึงความงามได้แก่ สุนทรียศาสตร์ เนื่องจากความดีกับความงามมีลักษณะเหมือนกันตรงที่เป็นคุณค่าหรือคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จริยศาสตร์กับสุนทรียศาสตร์ก็มักจัดให้อยู่ด้วยกันภายใต้หัวข้อใหญ่เรียกว่า ทฤษฎีคุณค่า (Value Theory) แต่โดยประเพณีแล้วก็จะจัดให้จริยศาสตร์กับสุนทรียศาสตร์เป็นสาขาของปรัชญาด้วยกันทั้งคู่ (ปรัชญาทั่วไป, 2560) ข้อความเบื้องต้นชี้ให้เห็นความหมายของสุนทรียศาสตร์ว่าเป็นปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยเรื่องความงาม พูดถึงความงามและคุณค่าของความงาม ศาสตร์ที่เรียกกันทั่วไปว่าความงามเกิดขึ้นในงานศิลปะทุกสาขา แสดงรสนิยมของผู้เสพ แสดงออกในรูปแบบต่างๆ ที่ชัดเจนที่สุดคือในรูปของงานศิลปะแขนงต่างๆ เช่น หนังส ละคร อุปรากรต่างๆ บทประพันธ์ทั้งหลาย ประติมากรรมต่างๆ ฯลฯ สุนทรียศาสตร์รวมความถึงธรรมชาติและสิ่งที่สร้างขึ้น

อีกประการหนึ่ง สุนทรียะ เป็นวิชากว้างขวางเกี่ยวข้องกับหลักเกณฑ์ของความงาม ธรรมชาติของความงาม ทฤษฎีทางศิลปะ และเป็นวิชาที่ไม่มีความสิ้นสุดในตัวเองไม่ได้เปลี่ยนแปลงไปเสมอ เป็นความงามไม่ใช่คุณสมบัติของศิลปกรรมแต่เพียงอย่างเดียว แต่เป็นคุณสมบัติของสิ่งต่าง ๆ ในธรรมชาติได้ด้วย ไม่ว่าจะเป็นความงามของแสงอาทิตย์ยามรุ่งอรุณ หรือแสงจันทร์ยามเที่ยงคืน การแก้ปัญหาเรื่องสุนทรีย

ธาตุในปรัชญา ก็นับรวมถึงสุนทรียธาตุในทุกสิ่งทุกอย่างที่มนุษย์ถือว่ามีสุนทรียะได้ ไม่ว่าจะเป็ความงามตามธรรมชาติ หรือความงามในศิลปกรรมความน่าเกลียดน่ากลัวในจินตนาการ ความประเสริฐ ความบริสุทธิ์ ความศรัทธาต่อคำสอนทางศาสนาฯ ล้วนเป็นเรื่องของความงามได้ครอบคลุมความหมายของสุนทรียศาสตร์ทุกประการ (กิริติ บุญเจือ, 2522) สุนทรียศาสตร์ คือศาสตร์ที่ว่าด้วยเรื่องสุนทรียภาพ หรือสิ่งที่เรียกกันทั่วไปว่าความงาม โดยเฉพาะที่เกิดขึ้นในงานศิลปะทุกสาขา พร้อมกับสืบค้นและค้นหามาตรการในการประเมินคุณค่าเพื่อการตัดสิน (กำจร สุนพงษ์ศรี, 2556) นอกจากนี้ สุนทรียศาสตร์ เป็นส่วนหนึ่งของปรัชญา เรียกว่า คุณวิทยา (Axiology) หรือทฤษฎีคุณค่า เป็นแนวคิดด้านความงาม ด้านศิลปะ มีรากเหง้ามาจากปรัชญากรีก เป็นศาสตร์แห่งความสวยความงาม เป็นความรู้สึก ส่วนความงามในพระพุทธศาสนาหรือพุทธสุนทรียศาสตร์เป็นเรื่องคุณค่า คุณธรรม ความงามในคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นความงามจากการปฏิบัติธรรมประกอบด้วยสังฆธรรมที่นำมาพัฒนาชีวิต ให้มีระเบียบเรียบร้อย งดงามตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา (จิตศรีณย์พร ปัญจวัฒน์คุณ, 2563) บุญเยี่ยม แยมเมือง กล่าวว่ สุนทรียะมีความสำคัญต่อมนุษย์ จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดให้นักเรียนได้มีประสบการณ์ทางสุนทรียะตั้งแต่ยังเป็นเด็กเล็กๆ เพื่อจะได้พัฒนาไปตามวัยที่ เจริญเติบโตขึ้น จนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ที่มีจิตใจสุนทรียะ (หนังสือสุนทรียะทางทัศนศิลป์, 2537)

เห็นได้ว่าสุนทรียศาสตร์ นับเป็นศาสตร์อันลึกซึ้ง เป็นศาสตร์ที่พัฒนาจิตใจของคนโดยเฉพาะ จึงจำเป็นต้องศึกษาเพื่อปรับปรุงตนเองให้เป็นผู้มีรสนิยมรู้วิธีคลายจากทุกข์ เพื่อประโยชน์ในการแสวงหาความสุขทางใจ และเพื่อเข้าถึงความงามทุกประเภท

3. ศึกษานิราศภูเขาทอง

นิราศ พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของนิราศไว้ว่า “ก. ไปจากระแหรหน ปราศจาก น. เรื่องราวที่พรรณนาถึงการจากกันหรือการที่อยู่ไปในที่ต่าง ๆ เป็นต้น มักแต่งเป็นกลอนหรือโคลง เช่น นิราศนรินทร์ นิราศเมืองแกลง” สันนิษฐานกันว่าการแต่งนิราศนั้นเนื่องจากในสมัยก่อนการเดินทางต้องใช้เวลาานาน ดังนั้นเมื่อภีต้องเดินทางผ่านสถานที่ต่าง ๆ จึงคิดแต่งขึ้น ทั้งคร่ำครวญถึงนางที่รักเมื่อได้เห็นสิ่งต่าง ๆ ดังที่ “สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงกล่าวว่ “หนังสือจำพวกที่เรียกว่านิราศ เป็นบทกลอนเวลาไปทางไกล มูลเหตุจะเกิดหนังสือชนิดนี้ขึ้นนั้น สันนิษฐานว่คงเป็นเพราะว่เวลาเดินทางที่มักต้องไปเรือหลาย ๆ วัน มีเวลาว่างมาก ได้แต่นั่ง ๆ นอน ๆ ไปจนเกิดเบื่อ ก็ต้องคิดหาอะไรทำแก้รำคาญ ผู้สันทัดในทางวรรณคดี จึงแก้รำคาญโดยกระบวนคิดแต่งเป็นบทกลอน บทกลอนแต่งในเวลาเดินทางเช่นนั้นก็เป็ธรรมชาติที่จะพรรณนาว่าด้วยสิ่งซึ่งได้พบเห็นในระยะทางประกอบกับอารมณ์ของตน เช่น ครวญคิดถึงคู่รักซึ่งต้องพรากทิ้งไว้ทางบ้านเรือน เป็นต้น กระบวนความ ในหนังสือนิราศ จึงเป็นทำนองอย่างว่ในที่นั้น ชอบแต่งกันมาแต่งครั้งกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี แต่เรียกชื่อว่หนังสือนิราศดูเหมือนจะบัญญัติขึ้นในชั้นกรุงรัตนโกสินทร์” (ชีวิตและงานของสุนทรภู, 2518) ทั้งนี้ พระราชวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ ทรงกล่าวว่ “เป็นหนังสือที่แต่งเมื่อร้าง

เมีย หนังสือชนิดนี้จึงจับเอาความเศร้าเพราะร้างเมียมาเป็นแก่นของเรื่อง ถ้าไม่มีการคร่ำครวญถึงเมียที่รัก ก็ไม่ใช่นิราศ” ทรงเน้นว่า “หนังสือนิราศจับเอาความเศร้าเพราะร้างรัก เป็นแก่นของเรื่อง ถ้าจะกล่าวละเอียดไปทางอื่นก็ต้องเรียกว่าเป็นกระทู้แต่แก่นต้องมี ถ้าไม่มีก็ไม่เป็นนิราศ” ซึ่งให้เห็นว่า ทรงคิดว่า ลักษณะสำคัญของนิราศคือ กวีต้องคร่ำครวญถึงคนรัก โดยอาจมีเรื่องอื่นปนเข้ามาได้ (ผสมผสาน, 2513) สอดคล้องกับที่ เปลื้อง ณ นคร แสดงความเห็นว่ “นิราศคือการแสดงความอาลัยผูกพันต่อคนรักที่ถูกทอดทิ้งไว้ข้างหลัง กวีแสดงออกซึ่งความรักและความอาลัยนี้เป็นถ้อยคำ และบันทึกไว้เป็นตัวอักษร” (ประวัติวรรณคดีไทยฉบับนักศึกษา, 2513) คล้ายกับที่ กุสุมา รักษมณี กล่าวว่า “คือวรรณคดีนิราศที่มีการคร่ำครวญอันเนื่องมาจากความพลัดพรากสูญเสียเป็นแก่นเรื่อง และส่วนใหญ่เป็นความพลัดพรากจากรัก (การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต, 2546)

นิราศ เป็นวรรณกรรมที่มีความโดดเด่นทั้งในแง่การบันทึกการเดินทาง บันทึกเรื่องราวความเป็นอยู่ วิถีชีวิตวัฒนธรรม คติชน ประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และกลุ่มชาติพันธุ์ ตามเส้นทางและพื้นที่ที่ผู้ประพันธ์ได้เดินทางผ่านหรือพบเห็นระหว่างการเดินทาง (หนังสือเก่าชาวสยาม) วรรณกรรมประเภทนิราศมักจะมีความยาวไม่มาก พรรณนาถึงสิ่งสวยงาม และความรู้สึกผูกพันที่มีต่อบุคคลที่ตนรัก และเนื่องจากกวีส่วนใหญ่เป็นชาย เนื้อหาในนิราศจึงมักจะพรรณนาถึงหญิงที่ตนรัก กระทั่งกลายเป็นขนบของการแต่งนิราศมาจวบจนปัจจุบัน ที่ผู้แต่งนิราศ มักจะผูกเรื่องราวของการคร่ำครวญถึงหญิงที่รัก ขณะที่เล่าถึงสิ่งที่ได้พบเห็นระหว่างการเดินทางด้วย (กลอนนิราศ) นิราศได้ให้ความรู้แก่เราหลายประการ มีทั้งความไพเราะ ในคำประพันธ์ในแง่มุมต่าง ๆ ความรู้สึกนึกคิด ของผู้ประพันธ์ตามท้องเรื่อง วิถีชีวิตไทยในยุคนั้นๆ ความรู้ทางธรรมชาติวิทยา ความรู้ทางภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ รวมทั้งตำนานต่าง ๆ จึงนับได้ว่า บรรดานิราศเป็นแหล่งอุดมด้วยความรู้ ที่มีคุณค่ามากแหล่งหนึ่ง มีค่าควรที่จะเข้าไปเรียนรู้ ด้วยความสุขและเพลิดเพลิน ได้ตลอดเวลาที่แต่งในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ แต่งทั้งเป็นโคลง และกลอนสุภาพ กวีที่แต่งนิราศเป็นกลอนสุภาพ มากกว่าผู้อื่นทั้งหมด คือสุนทรภู่ กลอนของสุนทรภู่ คนชอบอ่านกันมาก และได้ถือเอานิราศของสุนทรภู่ เป็นแบบอย่างแต่งนิราศกันต่อมา (เรียนรู้จากนิราศ) นิราศมีความสำคัญในฐานะงานประพันธ์รูปแบบหนึ่ง เป็นแบบพรรณนาโวหาร ผู้ศึกษาเห็นด้วยกับนิยามที่ยกกล่าวอ้างมาเบื้องต้น และมีความเห็นว่ากวีแก้เหงาโดยผ่านงานประพันธ์ เล่าถึงสิ่งที่ประสบพบเห็น ภาพชีวิตผู้คนบ้านเรือน วัฒนธรรมประเพณีการปกครองต่างๆ ทั้งในเมืองใหญ่ เมืองชนบท จึงเหมือนงานการบันทึกประวัติศาสตร์ชิ้นหนึ่ง ตัวกวีมีโอกาสผ่อนคลายชีวิตด้านต่างๆผ่านงานเขียน ผู้อ่านได้รับบรรณรสและความบันเทิงรวมถึงความรู้ต่างๆ ผ่านงานนิราศ

นิราศภูเขาทองเป็นงานประพันธ์ของสุนทรภู่ ซึ่งเป็นกวีเอกแห่งกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นหนึ่งในนิราศ 9 เรื่อง 1. นิราศเมืองแกลง นิราศเรื่องแรกของสุนทรภู่ เล่าเรื่องการเดินทางจากพระราชวังหลังไปหาบิดาที่วัดป่า ตำบลบ้านกร่าง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง 2. นิราศพระบาท เล่าเรื่องการตามเสด็จพระองค์เจ้าปฐมวงศ์ไปนมัสการพระพุทธบาทที่สระบุรี 3. นิราศภูเขาทอง นิราศเรื่องที่ดีที่สุดของสุนทรภู่ เล่าเรื่องการเดินทางจากวัดราชบูรณะไปนมัสการพระเจดีย์ภูเขาทองที่อยู่อยุธยา 4. นิราศเมืองเพชร เล่า

เรื่องการเดินไปเพชรบุรี โดยอาสาไปทำกิจของพระองค์เจ้าลักขณานุคุณที่ทรงอุปการะตน 5. นิราศวัดเจ้าฟ้า เล่าเรื่องการเดินทางไปแสวงหาแร่ปรอทและยาอายุวัฒนะ ที่จังหวัดอยุธยา 6. นิราศอิเหนา นำเนื้อความจากวรรณคดีเรื่องอิเหนา ตอนอิเหนาออกติดตามหาบุษยามาแต่งเป็นนิราศ 7. นิราศสุพรรณ แต่งเป็นโคลงสี่สุภาพ เล่าเรื่องการเดินทางไปสุพรรณบุรี 8. รำพันพิลาป กล่าวถึงความหลังและเรื่องราวที่เกิดขึ้นขณะอยู่ที่วัดเทพธิดาราม และ 9. นิราศพระประธม เล่าเรื่องการเดินทางไปนมัสการพระประธม (พระปฐมเจดีย์) เป็นเรื่องสุดท้ายของสุนทรภู่

นิราศภูเขาทอง ที่มาและเนื้อหาโดยย่อ หลังจากออกพรรษาและรับกฐินในเดือน 11 แล้วสุนทรภู่พร้อมกับหนูพุด ซึ่งเป็นบุตรชาย ที่ยังเด็กอยู่โดยลงเรือแจวจากวัดราชบูรณะ (วัดเลียบ) เพื่อไปนมัสการเจดีย์ภูเขาทอง ที่กรุงเก่า (จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน) โดยล่องเรือไปตามลำน้ำเจ้าพระยาผ่านมาทางพระบรมมหาราชวัง และผ่านสถานที่ ต่าง ๆ ตามลำดับ เช่น วัดประโคนปึก โรงเหล้า บางจาก บางพลู บางพลัด บางโพ บ้านฉนวน วัดเขมาภิรตาราม ตลาดแก้ว ตลาดขวัญ นนทบุรี บางธรณี เกาะเกร็ด บางพูด บ้านใหม่ บางเตือ (ในจังหวัดปทุมธานี) บางหลวง สามโคก บ้านจิ้ว เกาะใหญ่ราชคราม เมื่อเข้าเขตพระนครศรีอยุธยา ผ่านหน้าจวนเจ้าเมือง วัดพระเมรุ แล้วจึงเดินทางถึงเจดีย์ภูเขาทอง ในวันเดินทางกลับออกเรือตั้งแต่เช้าตรู่ เดินทางเพียงวันเดียวก็ถึงกรุงเทพ ขึ้นบกที่ท่าวัดอรุณราชวราราม ระหว่างการเดินทางเมื่อสุนทรภู่ได้แต่งกลอนมีเนื้อหาพรรณนาถึงความจริงของชีวิตยกเอาชีวิตตัวท่านเป็นตัวอย่างพบเห็นสิ่งใดที่น่าสนใจหรือสอดคล้องกับความคิดที่ต้องการนำเสนอ ก็จะนำมากล่าวไว้ ขอบยิบยกบางช่วงตอนของคำประพันธ์ในนิราศภูเขาทองที่พรรณาเปรียบเปรย สถานที่ที่ทิวเดินทางผ่านมาบางส่วนดังนี้

ถึงหน้าวังตั้งหนึ่งใจจะขาด	คิดถึงบาทบพิตรอดิศร
ไ้อผ่านเกล้าเจ้าประคุณของสุนทร	แต่ปางก่อนเคยเฝ้าทุกเช้าเย็น.....
ถึงอารามนามวัดประโคนปึก	ไม่เห็นหลักคือเกล้าว่าเสาทิน
เป็นสำคัญปั้นแดนในแผ่นดิน	มิรู้สิ้นสุดชื่อที่ลือชา.....
จะเหลียวหลังกลับลับเขตประเทศสถาน	ทรมานหม่นไหม้ฤทัยหมอง
ถึงเขมาอารามอร่ามทอง	ฟังฉลองเลิกงานเมื่อวานขึ้น.....
ถึงแขวงนนท์ชลมารคตลาดขวัญ	มีพ่วงแพแพรพรรณเขาค้าขาย
ทั้งของสวนล้วนเรืออยู่เรียงราย	พวกหญิงชายประชุมกันทุกวันคืน.....
ถึงเกร็ดย่านบ้านมอญแต่ก่อนเก่า	ผู้หญิงเกล้ามวยงามตามภาษา
เดี๋ยวนี้มีมอญถอนไร่จุกเหมือนตุ๊กตา	ทั้งผัดหน้าจับเขมาเหมือนชาวไทย.....
มาจอดท่าหน้าวัดพระเมรุข้าม	ริมอารามเรือเรียงเคียงขนาน
บ้างขึ้นล่องร้องรำเล่นสำราญ	ทั้งเพลงการเกี้ยวแก๊กันแข่งแข่ง....
ครั้นรุ่งเช้าเข้าเป็นวันอุโบสถ	เจริญธรรมมาบูชาฉลอง
ไปเจดีย์ที่ชื่อภูเขาทอง	ดูสูงล่องลอยฟ้านภลัย....

นิราศภูเขาทองมีคุณค่าด้านสังคม สะท้อนวิถีการดำเนินชีวิตไปถึงขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม ตลอดจนเป็นการบันทึกเส้นทางการเดินทางในสมัยนั้นและเป็นการบันทึกประวัติศาสตร์ที่ในเรื่องนี้สุนทรภู่ยังให้ข้อคิดและคติธรรมที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตของคนอีกด้วย...คุณค่าด้านวรรณศิลป์ สัมผัสสระ คือ คำที่ใช้สระตัวเดียวกัน สัมผัสอักษร คือ คำที่มีอักษรคล้องจองกัน การซ้ำเสียง คือ การสัมผัสอักษรอย่างหนึ่ง นับเป็นการเล่นคำที่ทำให้เกิดเสียงไพเราะ การซ้ำเสียงจะต้องเลือกคำที่ให้จินตภาพแก่ผู้อ่านอย่างแจ่มชัดด้วย การใช้กวีโวหาร สำหรับนิราศภูเขาทองมีภาพพจน์ลักษณะต่าง ๆ ที่กวีเลือกใช้ ทำให้ผู้อ่านได้เข้าถึงความคิด ความรู้สึกของกวี การเล่นคำ คือการใช้ถ้อยคำ คำเดียวในความหมายที่ต่างกันเพื่อให้การพรรณนามีความไพเราะน่าอ่านและมีความลึกซึ้งยิ่งขึ้น (นิราศภูเขาทอง สรุปร)

นิราศภูเขาทอง เป็นนิราศที่สุนทรภู่ประพันธ์ขณะบวชเป็น พระภิกษุ ระหว่างการเดินทางไปนมัสการพระเจดีย์ภูเขาทองที่กรุงเก่า (จังหวัดพระนครศรีอยุธยาในปัจจุบัน) เมื่อเดือนสิบเอ็ด ปีชวด (พ.ศ. 2371) แต่งด้วยกลอนนิราศ มีความคล้ายคลึงกับกลอนสุภาพ แต่เริ่มด้วยวรรครับจบ ด้วยวรรคส่งลงท้ายด้วยคำว่า เอย มีความยาวเพียง 89 คำกลอนเท่านั้น มีความไพเราะและเรียบง่าย ตามแบบฉบับของสุนทรภู่ ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย บรรยายความรู้สึกขณะเดียวกันก็เล่าถึงสภาพของความเป็นมาของบ้านเมืองในสมัยนั้น

ได้รับการยกย่องว่าเป็นยอดของกลอนนิราศจากวรรณคดีสโมสร และเป็นนิราศเรื่องที่ดีที่สุดของสุนทรภู่ จึงปรากฏในแบบเรียน (การวิจารณ์วรรณคดีเรื่อง นิราศภูเขาทองตามแนวสุนทรียศาสตร์) นิราศภูเขาทองเริ่มต้นเล่าการเดินทางทางเรือจากวัดราชบูรณะ กรุงเทพมหานคร จุดหมายปลายทางคือพระเจดีย์ภูเขาทองที่กรุงเก่า สถานที่ที่เดินทางผ่านคือ พระบรมมหาราชวัง, วัดประโคนปัก, โรงเหล้า, บางจาก, บางพลู, บางพลัด, บางโพ, บ้านญวน, วัดเขมา, ตลาดแก้ว, ตลาดขวัญ, บางธรณี, เกาะเกร็ด, บางพูด, บ้านใหม่, บางเตือ, บางหลวง, บ้านจิว เมื่อเข้าเขตพระนครศรีอยุธยา ผ่านหน้าจวนเจ้าเมือง, วัดหน้าพระเมรุ แล้วจึงเดินทางถึงเจดีย์ภูเขาทอง ส่วนขากลับ กล่าวถึงวัดอรุณราชวรารามเท่านั้น ระหว่างการเดินทาง เมื่อกวีพบเห็นสิ่งใดที่น่าสนใจหรือสอดคล้องกับความคิดที่ต้องการเสนอก็จะนำมากล่าวไว้ (นิราศภูเขาทอง)

4. ศึกษาสุนทรียศาสตร์ในนิราศภูเขาทองของสุนทรภู่ตามแนวพุทธปรัชญา

ผู้ศึกษาเห็นว่านิราศภูเขาทองมีความสอดคล้องกับสุนทรียศาสตร์หรือความงาม ที่แสดงในหลายมุมได้อย่างงดงาม ทั้งการแปรภาพจากสิ่งที่พบเห็นเป็นคำประพันธ์ การแปรความรู้สึกนึกคิดเป็นคำประพันธ์ พรรณนาความรู้สึกอาลัยอาวรณ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยในนิราศภูเขาทอง ทำให้เห็นว่าสุนทรภู่ยังคงรักภักดีตลอดมา รวมถึงการจินตนาการถึงหญิงคนรัก โดยมีความต่างกันที่เป็น การเอาชีวิตส่วนตัวเองมาเป็นตัวอย่างซึ่งเป็นเรื่องราวส่วนตัวที่ไม่ปรุงแต่งหรือเกิดจากจินตนาการ ซึ่งการพรรณนาให้แง่คิดมุมมองสอดรับกับคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีหลักธรรมที่ปรากฏในเนื้อหา ได้แก่ ไตร

ลักษณะ หลักกรรม อธิษฐานธรรม 4 สัมมาวาจา ธรรมทำให้งาม 2 การไม่คบคนพาล ศีล 5 โลกธรรม 8 ความกตัญญูทเวที ในที่นี้ผู้ศึกษาจักได้ยกมาแสดงเพียงบางหลักธรรมคำสอน อาทิ เรื่องความกตัญญู สุนทรภู์แสดงความรำลึกถึงรัชกาลที่สองเสมอไม่เคยลืมความสุขที่ได้รับจากพระมหากรุณาธิคุณของ พระองค์ จึงได้กล่าวถึงความสุขหลังในสมัยอยู่กับท่านในนิราศภูเขาทองสองบทนี้

สิ้นแผ่นดินสิ้นนามตามเสด็จ	ต้องเที่ยวเตร็ดเตร่หาที่อาศัย
แม้กำเนิดเกิดชาติใดใด	ขอให้ได้เป็นข้าฝ่าธุลี
สิ้นแผ่นดินขอให้สิ้นชีวิตบ้าง	อย่ารู้ร้างบงกชบทศรี
เหลืออาลัยใจตรมระทมทวี่	ทุกวันนี้ก็ซังตายทรงกายมา

เห็นได้ว่าสุนทรียะที่ปรากฏในบทประพันธ์ แม้นยามทุกข์เศร้ายังสามารถถ่ายทอดได้อย่างสวยงาม ลึกซึ้ง แสดงความหนักแน่นเด็ดเดี่ยวว่า จักขอเป็นข้ากับนายเดียว ไม่ยอมที่จะขึ้นชื่อว่าข้าสองเจ้าบ่าวสอง นาย ทั้งยังอธิษฐานขอตามไปรับใช้ทุกภพชาติ ทำให้ผู้อ่านเกิดจินตนาการได้ถึงความเมตตาที่ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงเมตตาประทานให้ ได้เห็นถึงความสุขกายใจที่สุนทรภู์ได้รับ เป็นหนึ่งตัวอย่างในนิราศตอนหนึ่งที่สอดคล้องกับสุนทรียศาสตร์ (ผู้ศึกษา)

แสดงสุนทรียศาสตร์หรือความงามในศิลปะการพูด พูดดี พูดเพราะ และใช้คำพูดสร้างมิตร (สัมมาวาจา) ซึ่งถึงผลสะท้อนแก่ตัวผู้พูด (ผู้ศึกษา) ในตอนหนึ่งของนิราศภูเขาทอง เช่น เมื่อคราวผ่านบาง พุด

ถึงบางพุดพุดดีเป็นศรีศักดิ์	มีคนรักกรสถ้อยอร่อยจิต
แม้พุดชั่วตัวตายทำลายมิตร	จะชอบผิดในมนุษย์เพราะพุดจา

ผู้ศึกษามีความเห็นด้วยอย่างยิ่งในกลอนบทนี้ สังคมปัจจุบันนี้แม้จะเจริญก้าวหน้าด้วยเทคโนโลยี ที่ก้าวล้ำสมัยขณะที่ผู้คนกลับไม่ใส่ใจเรื่องมารยาทในการพูดจาต่อกันดังจะเห็นว่ามักเกิดคดีความถึงขั้น ฟ้องร้องดำเนินคดีจนต้องขึ้นศาลเพื่อหาข้อยุติจากกรณีจ้วงจาบล้วงเกินกัน และผู้ศึกษาไม่เห็นด้วยหาก การพูดดีในที่นี้ ในกรณีพุดดีให้พอใจ แต่เป็นการประจบสอพลอเพื่อให้ถูกใจรักใคร่ไม่ควรนับว่าเป็นศรี ศักดิ์

สุนทรภู์ได้กล่าวในนิราศภูเขาทองเป็นเชิงเปรียบเทียบกับเรื่องอนิจจังคือความไม่เที่ยงแท้ คือทุก สิ่งในโลกย่อมมีการแปรเปลี่ยนไปเป็นธรรมดาเหมือนกับโบราณสถานนับวันยิ่งพังเสียหายดังคำประพันธ์ ที่ว่า

ทั้งองค์ฐานราญร้าวถึงแก่แตก	เปลอแยกยอดสุดก็หลุดหัก
โอ้เจดีย์ที่สร้างยังร้างรัก	เสียดายนักนิกน่าน้ำตากระเด็น
เป็นผู้ดีมีมากแล้วยากเย็น	คิดก็เป็นอนิจจังเสียทั้งนั้น
กระนั้นหรือชื่อเสียงเกียรติยศ	จะมีหมดล่วงหน้าทันตาเห็น...

ผู้ศึกษามองว่านิราศภูเขาทองแตกต่างจากสุนทรียศาสตร์ในจุดที่สุนทรียศาสตร์มักจะเป็นการสร้างสรรคงานศิลปะรูปแบบต่างๆเพื่อนำเสนอความพอใจ อิมเมจ รื่นรมย์ ผิดกับงานนิราศภูเขาทองที่นำเสนอความเป็นจริงที่เกิดขึ้นจริงทั้งเรื่องความสุข ความเศร้า ความรันทดใจ ต่างๆ รวมทั้งจินตนาการเรื่องหญิงคนรัก ของผู้แต่งผ่านคำประพันธ์ สร้างทั้งความสุขและความเศร้าซาบซึ้งรันทดที่ยังคงความงามของภาษาไว้ได้ สมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นนิราศที่ดีที่สุดของสุนทรภู์ ทั้งยังสามารถดึงอารมณ์ร่วมของผู้อ่านได้เหมือนงานที่ยังคงมีชีวิตอยู่

บทที่เปรียบเทียบทำให้เห็นภาพชัดเจนอีกช่วงตอนหนึ่ง เห็นทั้งกิจวัตรประจำวัน และความรู้สึกของสุนทรภู์ในคราวที่พระพุทธเลิศหล้าเสด็จสวรรคตเหมือนถูกตัดหัวจนขาด ด้วยเป็นคนไร้ญาติขาดมิตรทั้งมีโรคภัย ได้ออกบวชโดยตั้งใจปฏิบัติเคร่งครัดเพื่อถวายเป็นพระราชกุศลตอบแทนในบุญคุณท่าน และตั้งใจอธิษฐานให้ได้เกิดไปรับใช้ในทุกภพชาติ

ถึงหน้าวังดังหนึ่งใจจะขาด	คิดถึงบาทบพิตรอดิศร
ไ้อ้อ่านเกล้าเจ้าประคุณของสุนทร	แต่ปางก่อนเคยเฝ้าทุกเช้าเย็น
พระนิพพานปานหนึ่งศิระชะขาด	ด้วยไร้ญาติยากแค้นถึงแสนเข็ญ
ทั้งโรคช้ำกรรมชดวิบัติเป็น	ไม่เล็งเห็นที่ซึ่งจะพึงพา
จึงสร้างพรตอดสำหรับส่งส่วนบุญถวาย	ประพฤติฝ้ายสมณะทั้งวสา
เป็นสิ่งของฉลองคุณมุสิก	ขอเป็นข้าเคียงบาททุกชาติไป.

(วรรณคดีวิจักษ์, 2553)

จากคำประพันธ์ตอนนี้ สุนทรภู์ต้องการแสดงให้เห็นถึงความทุกข์ของตนที่ต้องไร้ที่อยู่ ไม่มีผู้อุปถัมภ์เหมือนครั้งอยู่กับพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทำให้ต้องเดินทางไปนมัสการพระเจดีย์ภูเขาทอง เพื่อไปขอพรให้ตนเองมีชีวิตที่สุขสบายเหมือนตอนที่ได้อยู่กับพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อพิจารณาความหมายอารมณ์ น้ำเสียง และจุดมุ่งหมายของบทประพันธ์แสดงให้เห็นถึงความสามารถที่ถ่ายทอดออกมาผ่านบทประพันธ์ จนทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกซาบซึ้งร่วมด้วย แม้เป็นตอนโศกเศร้าก็ยังคงความงามในฉันทลักษณ์ตามแบบฉบับของสุนทรภู์ จากคำประพันธ์ กวีได้กล่าวไว้ชัดเจนว่า เมื่อออกพรรษาแล้วจะออกเดินทางออกจากวัดราชบูรณะ ซึ่งการออกจากวัดครั้งนี้ก็จะได้ไม่กลับมาอีก ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวที่ว่า “ไ้อ้อาวาสราชบูรณะพระวิหาร แต่นี้นานนับทิวาจะมาเห็น” เป็นการกล่าวว่าจะอีกนานกว่าจะได้กลับมาเห็นสถานที่นี้อีก กวียังได้บอกถึงเหตุผลที่ต้องจากไปไว้อีกว่า “เหลือรำลึกนึกน่าน้ำตากระเด็น เพราะชุกเข็ญคนพาลมารานทาง” เข้าใจได้ว่ากวีมีการขัดแย้งกับพระในวัดเดียวกัน ทำให้ไม่สามารถทนอยู่ต่อไปได้

หากศึกษาเรื่องนิราศภูเขาทองตามแนวสุนทรียศาสตร์ตะวันตก เช่นการศึกษาความงามผ่านทางด้าน ความหมาย จุดมุ่งหมายของผู้แต่ง อารมณ์ความรู้สึก น้ำเสียง ด้วยทฤษฎีของ ไอเอ ริชาร์ดส์ เป็นแนวในการศึกษาได้ดังนี้

1) ความหมาย ในเนื้อหาสาระทั่วไป (sense) ได้แก่ ความหมายและเนื้อหาซึ่งทำให้ผู้อ่านบังเกิดความคิดเห็นใดๆ ที่เกี่ยวกับข้อความหนึ่งๆ เช่นจากถ้อยคำตอนหนึ่งของนิราศภูเขาทองที่ว่า “ไอ้ผ่านเกล้าเจ้าประคุณของสุนทร แต่ปางก่อนเคยเฝ้าทุกเช้าเย็น” ทำให้เห็นความผูกพันใกล้ชิดที่สุนทรผู้มีต่อพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

ถึงหน้าวังดังหนึ่งใจจะขาด	คิดถึงบาทบพิตรอดิศร
ไอ้ผ่านเกล้าเจ้าประคุณของสุนทร	แต่ปางก่อนเคยเฝ้าทุกเช้าเย็น
พระนิพพานปานหนึ่งศิระขาด	ด้วยไรรู้ญาติยากแค้นถึงแสนเข็ญ
ทั้งโรคข้ากรรมซัดวิบัติเป็น	ไม่เล็งเห็นที่ซึ่งจะพึงพา (วรรณคดีวิจักษ์, 2553)

2) ความหมายโดยเจตจำนง (intention) เป็น ความตั้งใจของผู้แต่งที่แสดงออกมาผ่านคำประพันธ์ โดยจิตได้สำนึกหรือตั้งใจ ซึ่งปรากฏจุดมุ่งหมายผู้แต่งในนิราศภูเขาทองว่าหลังจากออกพรรษาแล้วจะได้เดินทางไปนมัสการเจดีย์ภูเขาทอง ดังบทประพันธ์ต่อไปนี้

รับกลิ่นบุญโอบุญโมทนา	เดือนสิบเอ็ดเสด็จจรุระพระวสา
ออกจากวัดทัศนาคูอาวาส	ชูลีลาลงเรือเหลืออาลัย
สามฤดูอยู่ดีไม่มีภัย	เมื่อตรุษสารทพระวสาได้อาศัย
ไอ้อาวาสราชบุรณะพระวิหาร	มาจำไกลอารามเมื่อยามเย็น
เหลือรำลึกนึกน่าน้ำตากระเด็น	แต่นี้นานนับทิวาจะมาเห็น
จะยกหีบอิฐเป็นที่ตั้ง	เพราะชุกเข็ญคนพาลมารานทาง
จึงจำลาอาวาสนิราศร้าง	ก็ใช้ถึงแทนสดเห็นชัดขวาง
	มาอ้างว้างวิญญาณในสาคร
	(วรรณคดีวิจักษ์, 2553)

3) ความหมายด้านอารมณ์ (feeling) เป็นความรู้สึกของผู้วิจารณ์ที่มีต่อข้อความที่กล่าวออกใดๆ ในคำประพันธ์ ที่ประกอบไปด้วยอารมณ์ เจตคติ ความรู้สึกความปรารถนาต่าง ๆ ดังนี้

มาถึงบางครณทวิโศก	ยามวิโยคยากใจให้สะอื้น
ไอ้สุธาหนาแน่นเป็นแผ่นพื้น	ถึงสี่หมื่นสองแสนทั้งแดนไตร
เมื่อเคราะห์ร้ายกายเราก้เท่านี้	ไม่มีที่พสุธาจะอาศัย
ล้วนหนามหนีบเจ็บแสบคับแคบใจ	เหมือนนกไร่ร้างเร่อยู่เกรา
	(วรรณคดีวิจักษ์, 2553)

4) ความหมายทางน้ำเสียง (tone) หมายถึง เจตคติที่ผู้แต่งแสดงออกโดยตั้งใจหรือไม่ตั้งใจก็ตาม ปรากฏน้ำเสียงของผู้แต่งในนิราศภูเขาทอง ดังนี้ เช่น แสดงความอาลัยอาวรณ์

ถึงหน้าแพแลเห็นเรือที่นั่ง	คิดถึงครั้งก่อนมาน้ำตาไหล
----------------------------	---------------------------

เคยหมอบรับกับพระจมน้ำไว	แล้วลงในเรือที่นั่งบัลลังก์ทอง
เคยทรงแต่งแปลงบทพจนารถ	เคยรับราชโองการอ่านฉลอง
จนกรืนสิ้นแม่น้ำในลำคลอง	มิได้ข้องเคืองขัดหทัยา
เคยหมอบใกล้ได้กลิ่นสุคนธ์ตลบ	ละอองอบรสชื่นนนาสา
สิ้นแผ่นดินสิ้นรสสุคนธา	วาสนาเราก็สิ้นเหมือนกลิ่นสุคนธ์

(วรรณคดีวิจักษ์, 2553)

เมื่อพิจารณาความหมาย อารมณ์ น้ำเสียง และจุดมุ่งหมายของบทประพันธ์แสดงให้เห็นถึงความสามารถของกวี ที่สามารถถ่ายทอดออกมาผ่านบทประพันธ์ จนทำให้ผู้อ่านเกิดความรู้สึกซาบซึ้งร่วมด้วย

5. สรุป

สุนทรียศาสตร์เป็นปรัชญาสาขาที่ว่าด้วยเรื่องความงามเกิดขึ้นในตามธรรมชาติและในงานศิลปะทุกสาขาเป็นหลักแห่งรสนิยมของผู้เสพ แสดงออกในรูปแบบต่างๆ รวมถึงงานประพันธ์ สุนทรียภาพของภาษาและจินตนาการของวรรณคดีเกิดขึ้นจากการใช้ภาษาที่เรียบง่ายใกล้เคียงกับภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวัน วรรณคดีนอกจากจะมีคุณค่าด้านความงามทางภาษาแล้วยังเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่สะท้อนวิถีชีวิต ค่านิยม ความเป็นอยู่ ความเชื่อ วัฒนธรรม ประเพณีของสังคม ผู้อ่านได้ความบันเทิงใจ อีกทั้งรวบรวมคติธรรมและคำสอนจากศาสนาพุทธที่สอดแทรกในวรรณคดีมาเป็นเครื่องกลมเกลียวและยกระดับจิตใจ เป็นแนวทางการประพฤติปฏิบัติตนของคนในสังคม ซึ่งทั้งหมดที่กล่าวมานี้มีครบถ้วนในวรรณกรรมเรื่องนิราศภูเขาทองของสุนทรภู์

6. เอกสารอ้างอิง

กรมหมื่นพิทยาลงกรณ์, พระราชวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า. (2513). *ผสมผสาน ชุดที่ 3*. พระนคร: ผดุงศึกษา. หน้า 14-86.

กীরติ บุญเจือ. (2522). *ปรัชญาศิลปะ*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

กำจร สุนพงษ์ศรี. (2556). *สุนทรียศาสตร์ หลักปรัชญาศิลปะ ทฤษฎีทัศนศิลป์ ศิลปวิจารณ์*. (พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. *กลอนนิราศ*. เข้าถึงข้อมูล. 18/09/2564 <http://sawitree> HYPERLINK

กุสุมา รัชชมณี. (2546). *การวิเคราะห์วรรณคดีไทยตามทฤษฎีวรรณคดีสันสกฤต*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการ ตำรา สังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

จิตศรีณัฏฐ์ ปัญจวัฒน์คุณ. (2563). *การดำเนินชีวิตในศตวรรษที่ 21 ด้วยหลักพุทธสุนทรียศาสตร์*. ศาสนศาสตร์ดุสิตบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. (2518). *ชีวิตและงานของสุนทรภู่*. พิมพ์ครั้งที่ 9 กรุงเทพฯ: คลังวิทยา.

บุญเยี่ยม แยมเมือง. (2537). *สุนทรียะทางทัศนศิลป์*. กรุงเทพมหานคร: โอ.เอส. พรินต์ติ้งเฮาส์.

เปลื้อง ณ นคร. (2513). *ประวัติวรรณคดีไทยสำหรับนักศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช. หน้า 9

พระเรื่องเดช โชติธมโม. (เสียงเพราะ) และคณะ. (2560). *วิเคราะห์หลักไตรลักษณ์ในเชิงสุนทรียศาสตร์*. สาขาวิชาปรัชญา พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. วารสารภาษา ศาสนา และวัฒนธรรม, ปีที่ 6 ฉบับที่ 1, มกราคม – มิถุนายน.

_____. *นิราศภูเขาทอง*. เข้าถึงข้อมูล. 18/09/2564. <https://th.wikipedia.org/wiki>

มหามกุฏราชวิทยาลัย. มูลนิธิ. (2525) *พระไตรปิฎกและอรรถกถาแปลฉบับมหามกุฏราชวิทยาลัย (91 เล่ม)*. เล่ม 1, 15, 20, 25.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.

_____. *เรียนรู้จากนิราศ*. เข้าถึงข้อมูล 20/09/2564. <http://www.thaiheritage.net/nation/nirad/nirad.htm>

สมเกียรติ ตั้งนโม. (2534). *ศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดสุนทรียศาสตร์ในพุทธศาสนากับปรัชญาของเพลโต*. บัณฑิตวิทยาลัย, มหาวิทยาลัยมหิดล.

_____. *สุนทรภู่*. เข้าถึงข้อมูล 18/09/2564. <https://www.truelookpanya.com/blog/content/>

_____. *สุนทรียศาสตร์*. เข้าถึงข้อมูล 18/09/2564 <https://sites.google.com/sitekrujeanky/> สืบค้น 18 ก.ย. 2564

โสรัจจ์ หงศลดารมภ์. (2560). *ปรัชญาทั่วไป*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

_____. *หนังสือชาวสยาม*. เข้าถึงข้อมูล. 18/09/2564 <https://www.sac.or.th/databases/siamrarebook sold>.

KruJeanky. *การวิจารณ์วรรณคดีเรื่องนิราศภูเขาทองตามแนวสุนทรียศาสตร์*. สืบค้น 18/08/2564. <https://.sites.google.com/sitekrujeanky/>

_____. *บทเรียนออนไลน์เรื่องสุนทรียศาสตร์"บทเรียนออนไลน์เรื่องสุนทรียศาสตร์ เว็บไซต์ใช้ประกอบการสอนรายวิชา Pc54504 เทคโนโลยีการสื่อสารสำหรับครู สาขาวิชาศิลปศึกษา คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏหมู่บ้านจอมบึง*. เข้าถึงข้อมูล 25/08/2564. <https://sites.google.com/site/>.